

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

MATULA, Pavol: Rozdelené Kysuce. Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 1939. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2012. 88 s. + 24 s. prílohy

Publikácia Dr. Pavola Matulu skúma problematiku korektúry poľsko-slovenských hraníc a pričlenenia severných Kysúc k Poľsku v rokoch 1938 – 1939. Ide o zaujímavý problém, ktorý síce už našiel svoje zastúpenie v slovenskej historickej tvorbe, ale chýbal akýsi konkretizujúci pohľad do pomerov na tomto obsadenom území od jesení 1938 do septembra 1939 (čo je aj hlavným prínosom práce). Inými slovami Matulove dielo vhodným spôsobom dopĺňa práce L. Deaka, M. Boráka, I. Žilinčička a iných (vrátane poľských) autorov, ktorí sa v minulosti pohybovali v tejto sfére, sumarizuje doterajšie výsledky bádania a ide aj nad rámec súčasného poznania, skúmajúc pomery v regióne, postavenie a reakcie obyvateľstva postihnutých obcí (Svrčinovec, Skalité a Čierne) a blízkeho okolia.

Na prvý pohľad drobná udalosť – korektúra hraníc na severných Kysuciach na jeseň 1938 v prospech Poľska mala svoj širší európsky kontext (likvidácia versaillského systému, Mníchovská a Viedenská arbitráž, rozklad Československa) a výrazne ovplyvnila slovensko-poľské vzťahy v predvečer II. svetovej vojny a v časoch slovenskej autonómie i nasledujúcej slovenskej štátnosti. Týmto udalostiam sa autor venuje len okrajovo, hoci – naším zdaním – otázka horúčkovitých slovensko-poľských rokovaní a celkovo vzťahov v tomto období (jeseň 1938 a aj neskôr) by zasluhovala osobitnú, resp. adekvátnu pozornosť. Podobne ako aj procesy a reakcie na predmetné udalosti vo vnútri Československa a osobitne na Slovensku. Týmto spôsobom autor poskytol čitateľovi len obmedzený pohľad na reakciu bratislavskej vlády a celkové ohlasy v slovenskej spoločnosti na akt zabratie územia na severe Kysúc a saturoval ich regionálnymi prejavmi nespokojnosti. Naopak podrobnejšie rozviedol poľské východiska a zdôvodnenia v podobe „hlučnej kampane“ pre podporu myšlienky územných nárokov v Poľsku.

Jadro práce je tvorené dôkladným výskumom viacerých aspektov problematiky a to prioritne prostredníctvom archívneho výskumu (v slovenských a poľských archívoch), regionálnych kroník, dobovej tlače a v niektorých prípadoch aj výpovede pamätníkov udalostí. Neobchádza ani publikované poznatky slovenskej, českej a poľskej proveniencie. Na druhej strane nie sú však zastúpené poznatky z českých ústredných archívov (obzvlášť A MZV v Prahe – z pohľadu čl. diplomacie) a zrejme vhodným doplnením by boli aj informácie z Vojenského historického archívu v Bratislave (z pohľadu armády).

Napriek vyššie uvedeným pripomienkam, je možné konštatovať, že sa autorovi podarilo skomponovať ucelenú (problémovo orientovanú) prácu so zreteľnou myšlienkovou líniou. Autor dokázal previesť čitateľa rôznorodosťou problémov – od samotného delimitačného procesu a s ním spojenými ozbrojenými potýčkami i prejavmi nespokojnosti dotknutého obyvateľstva, cez každodennosť života na „hraničnej čiare“ (v tom aspekty začleňovania regiónu do poľských štruktúr, snaha o vybudovanie administratívy, problémy dopravnej infraštruktúry, prispôsobenia školstva a cirkevných záležitostí poľským podmienkam) až po moment celkového „rozuzlenia“, kedy v kontexte nemeckej agresie voči Poľsku v septembri 1939, sa predmetné územie vrátilo do slovenskej integrity a skončilo tak deväťmesačné obdobie „poľského intermezze“. Osobitne je potrebné zdôrazniť finálne obdobie skúmanej problematiky, ktoré, na rozdiel od úvodnej časti, pôsobí komplexnejšie – autor vzal do úvahy a podrobne sa venoval nielen regionálnym ale aj celoslovenským ohlasom. V prípade širšieho kontextu by bolo priam žiaduce problematiku uzavrieť – opäť naším zdaním – v previazanosti na udalosti okolo inkorporácie severného Spiša a hornej Oravy (1939) a celkovo poukázať aký to všetko malo vplyv na slovensko-poľské vzťahy v povojnovom období.

V kontexte práce chceme upozorniť na jeden moment, ktorý by bolo žiaduce vysvetliť (námet do diskusie). Ide o otázku štátneho občianstva osôb po pričlenení k Poľsku. To autor vo svojej práci podrobnejšie nerozvádza (časť „Nový zákon“), len na str. 37 (a to už v inej časti) spomína o opcii, resp. o opčnom rozhodnutí. Čiže nie je jasné ako sa tento problém riešil v poľskej legislatíve alebo na medzištátnej úrovni, resp. či tento problém bol zakotvený v Delimitačnej slovensko-poľskej dohode. V tejto súvislosti si myslíme, že samotná Delimitačná dohoda (vrátane dodatkov) a taktiež napríklad aj niektoré ďalšie dokumenty (ďajme tomu poľský prezidentský dekrét č. 585 zrejme zo 16. novembra 1938 atď.) by vhodným spôsobom dopĺňovali autorov text ich umiestnením do príloh.

V zásade je práca napísaná pútavým spôsobom, číta sa takpovediac na jeden dych a poskytuje pohľad do javov nie vždy celkom viditeľných a zrejmých. V tomto je potrebné oceniť skutočnosť, že autorovi sa podarilo čitateľa akoby uviesť priamo do samotného prostredia a deja, a do celej problematiky dokázal vniesť aj duch doby (čo, vo všeobecnosti, nie každému autorovi sa podarí). Pritom autor poukazuje na rozdielne videnie jednotlivých aktov slovenskou a poľskou stranou (na ten istý jav), silnou stránkou je aj rozbor udalostí a zmysluplné komentáre a závery. Podľa nás, publicisticky ladené názvy jednotlivých kapitol (časti práce) neznižujú celkovú hodnotu vedeckosti diela, skôr sú prejavom literárnych, resp. publicistických schopností autora.

V celku zastávame názor, že predložená práca je originálna, prínosná a je dôležitým príspevkom k poznaniu ako regionálnej, tak aj celoslovenskej historickej skúsenosti. Predloženú habilitačnú prácu PhDr. Pavla Matulu, PhD. preto odporúčame k habilitačnému pokračovaniu a po splnení kritérií pre ďalší kvalifikačný rast a úspešnej obhajobe navrhujeme mu udeliť vedecko-pedagogickú hodnosť *docent* v odbore 2.1.9. slovenské dejiny.

V Banskej Bystrici 27. 11. 2013.

doc. PhDr. Michal Šmigel', PhD. v.r.